

**Archeologisch vooronderzoek
Ternat – Brusselstraat 33
“Hof ten Berg”**

Natasja Reynolds, Jordi Bruggeman en Marjolein Van Celst

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 054

Aard onderzoek: Prospectie
Vergunningsnummer: 2011/319
Naam aanvrager: Natasja Reyns
Naam site: Ternat – Brusselstraat

Opdrachtgever: Pit Antwerpen nv, Starrenhoflaan 27, B-2950 KAPELLEN
Opdrachtgevend bestuur: Gewestelijke Maatschappij voor Volkshuisvesting cvba, Bezemstraat 83/131, B-1600
SINT-PIETERS-LEEUV

Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM
Terreinwerk: Natasja Reyns

Administratief toezicht: Onroerend Erfgoed Vlaams Brabant, Els Patrouille en Marc Brion, Diestsepoort 6 bus 91,
B-3000 LEUVEN

Rapportage: All-Archeo bvba
Determinaties: drs. Jordi Bruggeman en dra. Natasja Reyns

All-Archeo bvba
Barelveldweg 4
B-2880 Bornem

info@all-archeo .be
0478 36 57 07
0498 15 84 40

© All-Archeo bvba, 2011

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde de afdeling Onroerend Erfgoed Vlaanderen van het Agentschap Ruimtelijke Ordening.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	7
2.1 Afbakening studiegebied.....	7
2.2 Aard bedreiging.....	8
2.3 Onderzoeksopdracht	9
3 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	11
3.1 Landschappelijke context.....	11
3.1.1 Topografie.....	11
3.1.2 Hydrografie.....	11
3.1.3 Bodem.....	12
3.2 Beschrijving gekende waarden.....	12
3.2.1 Historische gegevens.....	12
3.2.2 Archeologische voorkennis.....	16
3.2.3 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie.....	17
4 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	19
4.1 Toegepaste methoden & technieken.....	19
4.2 Bodem.....	19
4.2.1 Opbouw en gaafheid.....	20
4.3 Archeologische sporen.....	20
4.4 Afgebakende sites.....	24
4.4.1 Site 1 - late middeleeuwen / nieuwe tijd.....	24
4.5 Besluit.....	24
5 WAARDERING.....	25
5.1 Site 1 - late middeleeuwen / nieuwe tijd.....	25
6 ANALYSE VAN DE GEPLANDE SITUATIE: EFFECTEN.....	27
7 AANBEVELINGEN.....	29
7.1 Adviezen.....	29
8 BIBLIOGRAFIE.....	31
8.1 Publicaties.....	31
8.2 Websites.....	31
9 BIJLAGEN.....	33
9.1 Lijst van afkortingen.....	33
9.2 Glossarium.....	33
9.3 Archeologische periodes.....	33
9.4 Plannen en tekeningen.....	33
9.5 CD-rom.....	33

1 Inleiding

Naar aanleiding van de geplande restauratie en herinrichting van “Hof ten Berg” door de Gewestelijke Maatschappij voor Volkshuisvesting cvba werd door het Agentschap Onroerend Erfgoed, een prospectie met ingreep in de bodem, door middel van proefputten geadviseerd. De restauratie en herinrichting wordt uitgevoerd door Pit Antwerpen nv.

Deze opdracht werd op 2 september 2011 aan All-Archeo bvba toegewezen. Het terreinwerk werd uitgevoerd van 26 tot en met 27 september 2011, onder leiding van Natasja Reyns en met medewerking van Marjolein Van Celst. De bedoeling van het onderzoek was om binnen het plangebied archeologisch erfgoed te karteren en het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed te lokaliseren, te interpreteren en te waarderen, zodat een advies wordt uitgebracht over eventuele vervolgstappen met betrekking tot het archeologisch vrijgeven van het plangebied, of bepaalde zones hierbinnen en het definiëren van eventuele sites die in de toekomst volledig onderzocht dienen te worden alvorens die zones vrijgegeven kunnen worden.

De eindbeslissing over het vrijgeven van de gronden en/of archeologisch vervolgonderzoek ligt bij het Agentschap Onroerend Erfgoed.

2 Projectgegevens en afbakening onderzoek

2.1 Afbakening studiegebied

Het projectgebied is gelegen in de provincie Vlaams Brabant, gemeente Ternat, deelgemeente Ternat (Fig. 1), perceel 107H (kadaster Ternat, afdeling 1, sectie C). Het onderzoeksgebied beslaat een oppervlakte van circa 765 m² en is volgens het gewestplan gelegen in woongebied (0100).

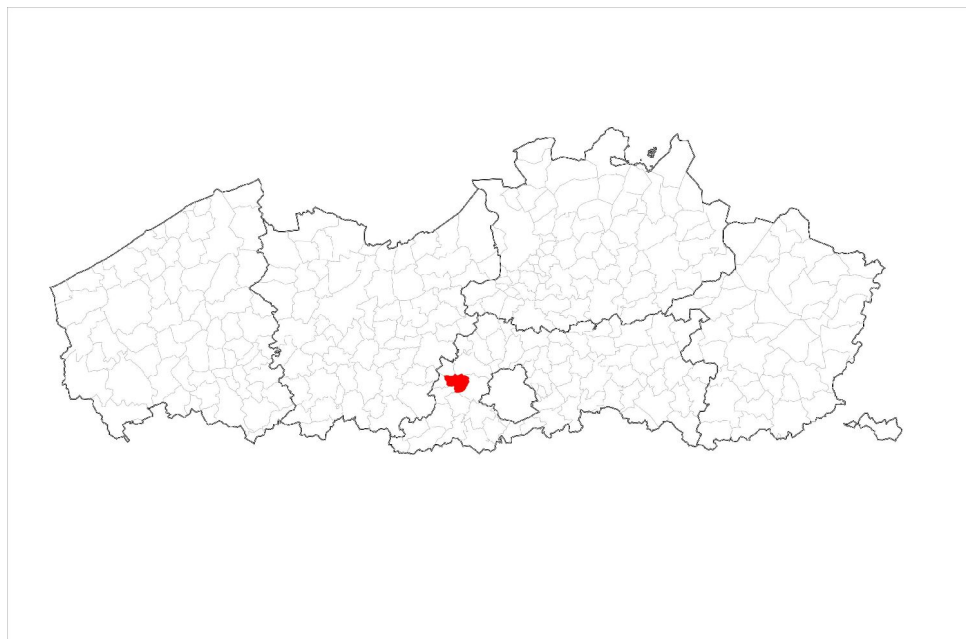

Fig. 1: Situeringssplan Ternat

- Administratieve gegevens met betrekking tot de locatie van het onderzoek:
 - Provincie: Vlaams Brabant
 - Locatie: Ternat
 - Plaats: Brusselstraat
 - Toponiem: Hof ten Berg
 - x/y Lambert 72-coördinaten:
 - 136941; 173690
 - 136975; 173658
 - 136957; 173636
 - 136913; 173664

Ternat is gelegen in het westen van het arrondissement Halle-Vilvoorde: ten noordwesten van Gent, ten noordoosten van Ninove, ten zuidoosten van Aalst en ten zuiden van Asse. Het projectgebied (Fig. 2) is gelegen ten noordoosten van de dorpskern en ligt ingesloten tussen de Iepenlaan in het noorden, de Platanenlaan in het westen en de Brusselstraat in het oosten en in het zuiden.

Pit Antwerpen nv realiseert in de nabije toekomst de restauratie en herinrichting van het “Hof ten Berg” in 12 wooneenheden (Fig. 3), in opdracht van de Gewestelijke Maatschappij voor Volkshuisvesting cvba. In dit kader zal ook de binnenkoer heraangelegd worden. Dit gaat mogelijk gepaard met een verstoring van het archeologisch bodemarchief tot op een diepte van maximaal 50 cm onder het oppervlak.

2.3 Onderzoeksopdracht

De bedoeling van het onderzoek was het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen om de gevolgen van de geplande bedreiging te kunnen inschatten. Hieruit moet dan een advies voortvloeien met betrekking tot de volgende stappen, zijnde bijvoorbeeld het vrijgeven van de terreinen of de noodzaak van een eventueel vervolgonderzoek.

Een aantal vragen dienden in het bijzonder beantwoord te worden:

- zijn er sporen aanwezig?
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd)?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
- bevestigen de resultaten van het vooronderzoek de gegevens op de kaart van 1713?

3 Beschrijving referentiesituatie

3.1 Landschappelijke context

3.1.1 Topografie

Op de topografische kaart is het gebied gelegen tussen 25 en 30 m TAW (Fig. 4). Het terrein helt af van het noordoosten naar het zuidwesten en ligt aan de rand van de vallei van de Steenvoordbeek.

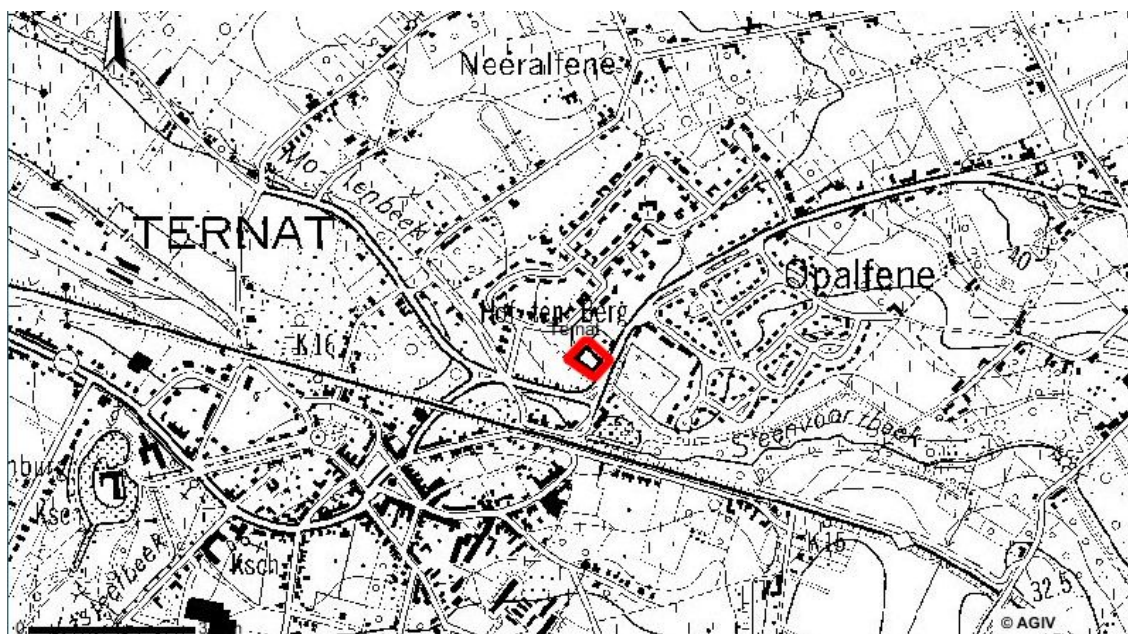

Fig. 4: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen>)

3.1.2 Hydrografie

Fig. 5: Hydrografie (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha>)

Het gebied is gelegen binnen het Denderbekken, in de subhydrografische zone van de Hunselbeek en Bellebeek (Fig. 5). Ten westen en ten zuiden van het onderzoeksterrein is de Steenvoordbeek, ook wel Molenbeek of Wolsembeek genoemd, gelegen.

3.1.3 Bodem

Het onderzoeksgebied is gelegen in de Zandleemstreek. De geologische ondergrond bestaat uit het Lid van Moen, een formatie uit het Tertiair, gekenmerkt door grijze klei tot silt, kleihoudend en kleilagen met *Nummulites planulatus*.¹

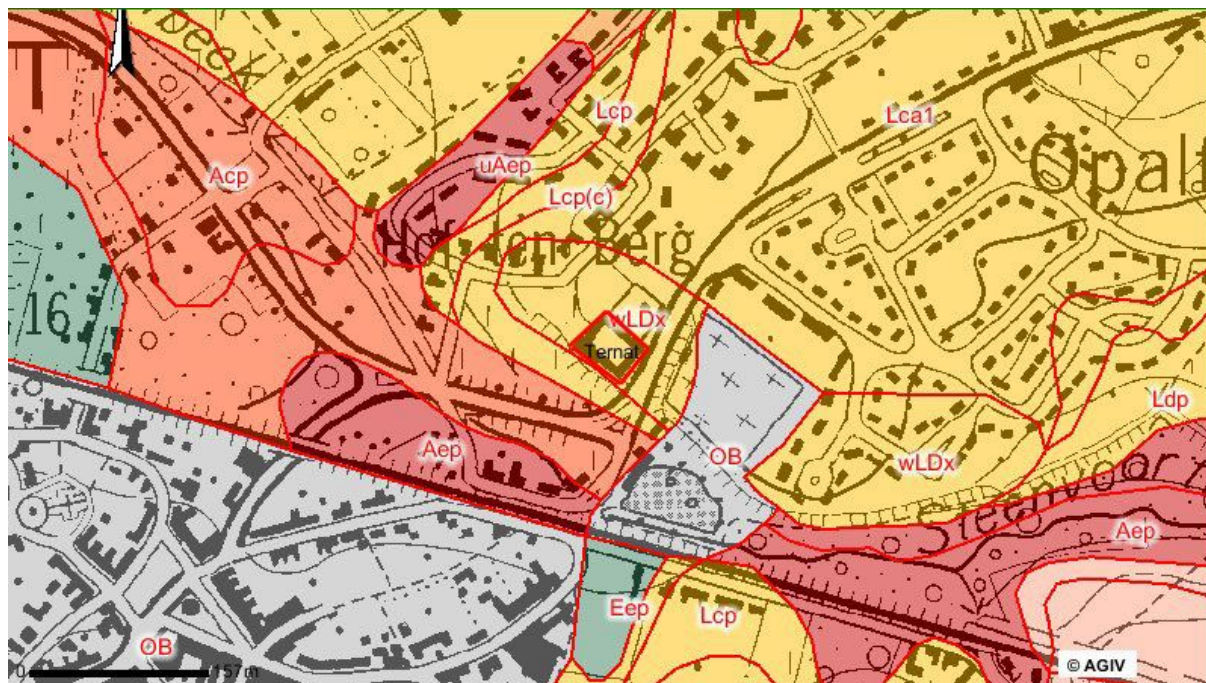

Fig. 6: Bodemkaart (<http://www.agiv.be>)

De bodem op de locatie van het onderzoek is op de bodemkaart weergegeven als matig droge tot matig natte zandleembodem met onbepaald profiel (wLDx) (Fig. 6). Dit wordt omgeven door een matig droge zandleembodem met textuur B horizont (Lca1). Meer naar het zuidwesten, naar de Steenvoordbeek toe, is er sprake van een matig natte leembodem zonder profiel (Acp) en een natte leembodem zonder profiel (Aep).

3.2 Beschrijving gekende waarden

3.2.1 Historische gegevens

De naam Ternat zou verwijzen naar de natte of vochtige bodem die de dorpsomgeving kenmerkt. Het gebied vond aansluiting bij een grote bosgordel in het noorden en maakte deel uit van het vallei-depressiegebied dat zuidelijk gelegen is. Dit resulteerde in vruchtbare gronden.²

Oorspronkelijk was het Hof ten Berg eigendom van de abdij van Groot-Bijgaarden, een Benedictinessenabdij gesticht op het einde van de 11de eeuw door de abt van Affligem. In de oudste opsomming van hoevegebouwen (in een pachtbrief van 1453) is er sprake van een bijhorende watermolen Ten Berg.

1 <http://dov.vlaanderen.be>

2 <http://www.ternat.be/fb111yvz302hdl1qqd73.aspx>

Omwille van de beeldenstorm (1566) gingen de zusters van Groot-Bijgaarden op de vlucht. Bij hun terugkeer in 1598 vonden ze hun klooster afgebrand. Het Hof ten Berg werd verkocht en kwam in handen van de rijke Brusselse grondbezittersfamilie van Breuseghem. Deze familie zou later haar bezittingen bij testament overmaken aan de Brusselse Godshuizen, het latere OCMW van Brussel.³

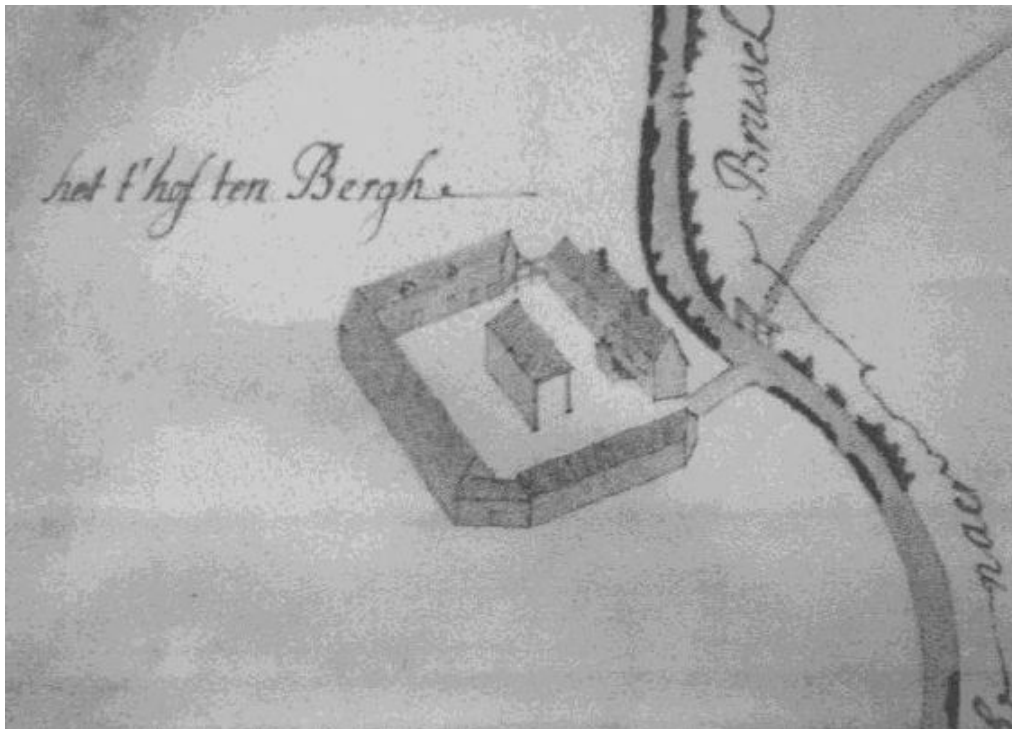

Fig. 7: Figuratieve kaart uit 1713 (Stijn Cools et al., 2004)

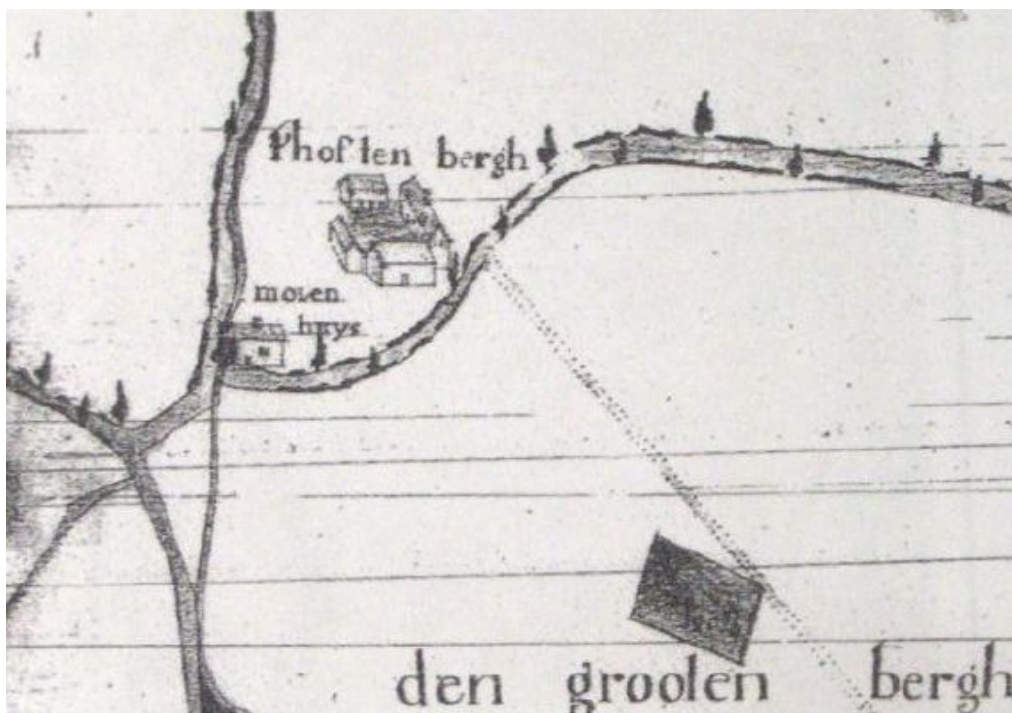

Fig. 8: Figuratieve kaart uit 1734 (Stijn Cools et al., 2004)

3 Pluspunt Architectuur s.d.: 1

Specifiek voor het onderzoeksgebied bestaat er historisch kaartmateriaal. De oudste gekende kaarten zijn een reeks figuratieve kaarten uit 1713 (Fig. 7) en 1734 (Fig. 8), opgemaakt kort na de bouw van de noordelijke woonvleugel van het Hof ten Berg (1700?).⁴ Op de kaart uit 1713 is op het binnenplein van de hoeve een gebouwtje te zien, dat waarschijnlijk te beschouwen is als een schuur, met eenzelfde oriëntatie als de omringende gebouwen. Op de kaart uit 1734 is dit gebouwtje niet te zien, maar wordt in relatie tot het hof wel een molenhuis afgebeeld.

Fig. 9: Detail kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (<http://www.ngi.be>)

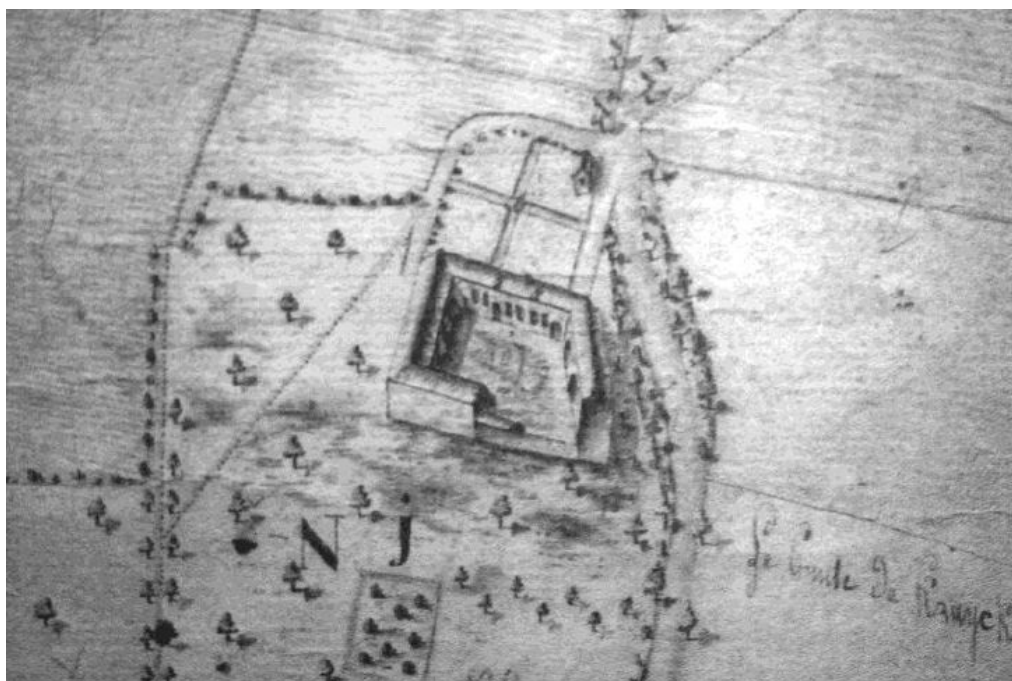

Fig. 10: Figuratieve kaart van architect Durel uit 1807 (Stijn Cools et al., 2004)

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), kan gezien worden dat het projectgebied gelegen is in landbouwgebied,

⁴ D+A Consult 2007: 7

nabij de historische kern van Ternat. De kaart toont opnieuw het Hof ten Berg, dat bestaat uit een aantal losstaande gebouwen (Fig. 9). Op het binnenplein is nog steeds het gebouwtje te zien.

Verder werden ook plannen opgemaakt door architect Durel (Fig. 10), in het begin van de 19de eeuw.⁵ Hierop is het gebouwtje op de binnenkoer niet meer te zien. Dit is tevens het geval op de Atlas der Buurtwegen uit circa 1841 (Fig. 11).

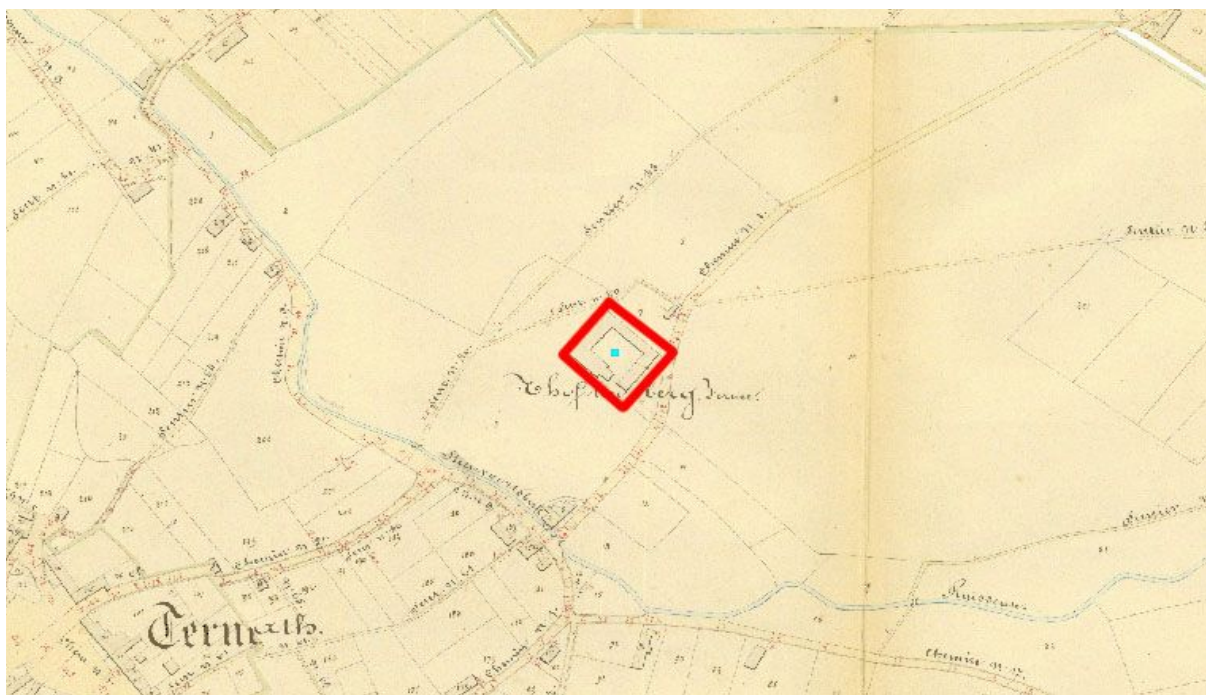

Fig. 11: Atlas der Buurtwegen (<http://gis.vlaamsbrabant.be/webgis/bin/view/AtlasBuurtwegen>)

Het Hof ten Berg werd in 1975 beschermd als monument (OB000808, 27/05/1975).⁶ De onmiddellijke omgeving van het hof werd eveneens in 1975 beschermd als landschappelijk erfgoed (OB000809, 27/05/1975).⁷

De gebouwen van het Hof ten Berg zijn opgebouwd in baksteen onder een pannen zadeldak. Ze zijn gegroepeerd rond een geplaveide binnenplaats en in de oostvleugel is een inrijpoort opgenomen onder een houten latei. In dezelfde vleugel bevindt zich een éénlaags boerenhuis van acht traveeën, eertijds gedateerd "Anno 1700" op een gevelsteen boven de deur.

De witgeschilderde voorgevel met gecementeerde plint is circa 1940 voorzien van een nieuwe deur en van rechthoekige vensters met verlaagde lateien en nieuwe lekdrempels, maar wel met de oude zandstenen posten van negblokken. In de achtergevel bevindt zich een rechthoekige deur en getraliede vensters met zandstenen omlijstingen en negblokken, evenals drie grote, gedichte rechthoekige vensters. Binnenin zijn de moer- en kinderbalken behouden, en bevinden zich hergebruikte elementen van de oorspronkelijke schouw.

Ten noorden bevindt zich een veldpoort onder een houten latei met posten van zandstenen negblokken. In de achtergevel zijn steigergaten en hoekkettingen aanwezig. Ernaast bevindt zich een recent verbouwde kleine stal. Aan de westzijde bevindt zich een lage varkensstal met sporen

⁵ D+A Consult 2007: 7

⁶ <http://onroenderfgoed.ruimte-erfgoed.be/Default.aspx?tabid=14603&ObjectID=OB000808>

⁷ <http://onroenderfgoed.ruimte-erfgoed.be/Default.aspx?tabid=14603&ObjectID=OB000809>

van stijl- en regelwerk wijzend op de oudere toestand. Ernaast is een langsschuur gelegen die circa 1940 opgetrokken is ter vervanging van de lemen schuur.⁸

Voorts zijn er een aantal gelijkaardige monumenten beschermd in de omgeving van het Hof ten Berg, zoals Hof te Vitseroel (Vitseroelstraat 66) uit de 18de-19de eeuw, gelegen ten noorden van het Hof ten Berg.⁹

3.2.2 Archeologische voorkennis

Nabij het projectgebied zijn volgens de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) enkele gekende archeologische waarde aanwezig (Fig. 12). Het Hof ten Berg is opgenomen in deze inventaris onder het nummer 2050. Andere gekende archeologische waarden zijn:

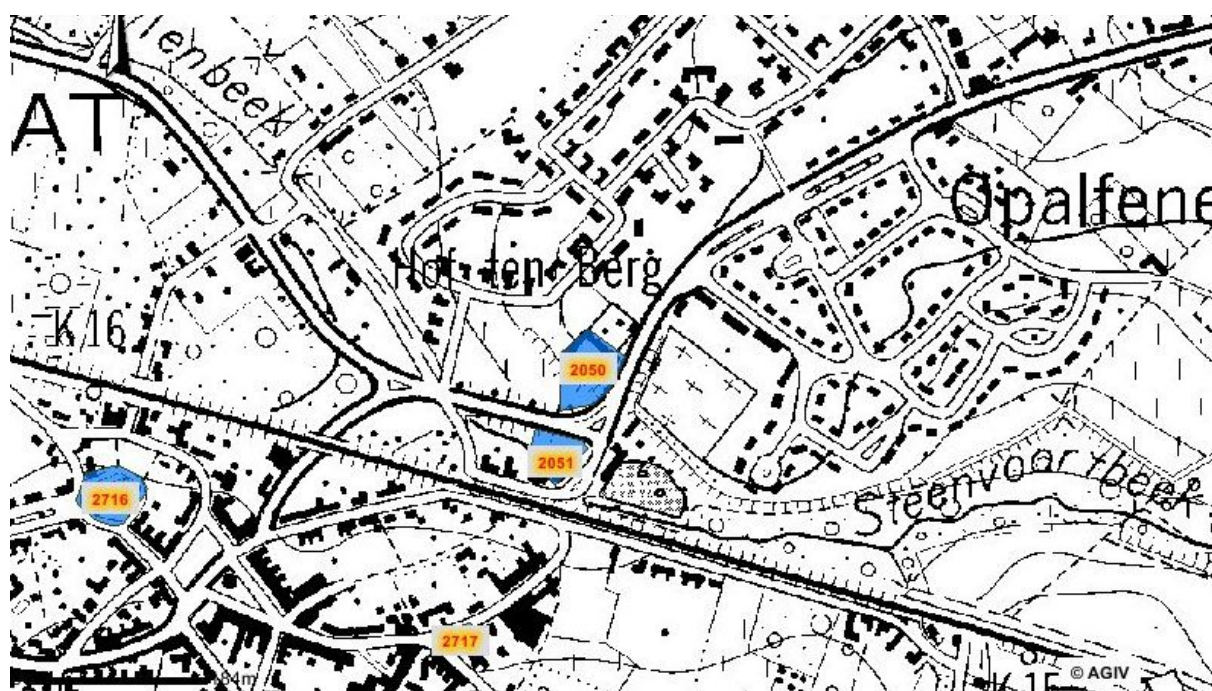

Fig. 12: Overzichtskartaal CAI

- CAI 2051: Watermolen die hoorde bij het Hof ten Berg.

De "Steenvoordemolen", is vandaag de dag een in twee eigendommen verdeelde hoeve. De molen behoudt een zandstenen onderbouw in de gevel aan de waterkant, een waterrad en sluisdeuren.¹⁰

- CAI 2716: Sint-Gertrudis kerk, te dateren in de 15de eeuw

De kerk, met kerkhof, heeft een westertoren, een driebeukig schip van drie traveeën met niet-axiaal zuiderportaal, een uitspringend transept, een koor met driezijdige sluiting en flankerende sacristieën. Het gebouw sluit aan bij de Brabantse gotiek uit de 15de-16de eeuw. Boven de zuidoostelijke zuil van het middenschip is het jaartal 1627 te zien, dat verwijst naar de overkluising en de voltooiing van koor, schip en zuidertranseptarm. Tot bij de afbraak en de wederopbouw in 1902 was een oudere kern zichtbaar in de noorderkruisarm en de noorderzijbeuk.¹¹

8 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/40696>

9 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/40706>

10 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/40704>

11 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/40691>

- CAI 2717: Kasteel de Mot, een alleenstaand lusthof uit de 18de eeuw, vroeger omringd door water.

Voormalig omwaterd kasteel in traditionele bak- en zandsteenstijl, gedateerd door middel van gevelankers. Dubbelhuis van vijf traveeën en twee verdiepingen, afgedekt met een hoog schilddak voorzien van leien en houten dakkapellen. De middelste travee loopt uit op een torentje. Baksteenmetselwerk met gebruik van zandsteen (lage plint) en arduin.¹²

3.2.3 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie

Het projectgebied en de omgeving ervan bevatten enkele gekende archeologische waarden, die voornamelijk dateren in de nieuwe tijd. De locatie van het onderzoeksgebied zelf is gelegen binnen een bouwhistorisch en archeologisch relict, met name het Hof ten Berg, die voor het eerst vermeld wordt in 1453.

Op cartografische bronnen uit het begin van de 18de eeuw is op de binnenkoer een gebouwtje te zien, dat op cartografische bronnen uit de 19de eeuw verdwenen lijkt. Mogelijk worden tijdens het onderzoek overblijfselen van dit gebouwtje of andere bouwwerken aangetroffen. Mogelijk hebben activiteiten op de binnenkoer het archeologisch erfgoed in zekere mate reeds aangetroffen. De bewaringstoestand van dit erfgoed is afhankelijk van de impact die latere bodemingrepen gehad hebben op het reeds aanwezige bodemarchief.

12 <http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/40693>

4 Resultaten terreinonderzoek

4.1 Toegepaste methoden & technieken

De bedoeling van het onderzoek was een aantal proefputten aan te leggen om de aanwezigheid van eventuele archeologische waarden te kunnen vaststellen en waarderen. Hierbij werd ook geëvalueerd of de heraanleg van de binnenkoer schade zal toebrengen aan de aangetroffen resten.

Voorafgaand aan het veldwerk werden literatuur en cartografische bronnen geconsulteerd teneinde de proefputten gericht in te kunnen planten en de vaststellingen uit het onderzoek correct te kunnen interpreteren. Op cartografische bronnen is het gebouwtje telkens centraal op de binnenkoer afgebeeld (zie hoger). Daarom werd geopteerd om in de lengterichting van de binnenkoer een zoekseleuf aan te leggen, van 17 x 2,5 m, op zoek naar architecturale resten van het gebouwtje. Indien deze aangetroffen werden, werd deze zone verder opengelegd teneinde een inschatting te kunnen maken van de omvang en bewaringstoestand van deze resten. Bij de aanleg van de zoekseleuf werd een veilige afstand bewaard tot de bestaande bebouwing.

Fig. 13: Zicht op de aangelegde werkput met uitbreiding

De bovengrond werd verwijderd tot op het archeologisch leesbare niveau, bepaald door de leidinggevende archeoloog. Alle sporen, werkputten en minstens één representatief bodemprofiel per werkput werden fotografisch vastgelegd. De profielen werden zo gekozen dat een overzicht verkregen werd van de bodemopbouw van het volledige onderzoeksgebied. Daarnaast werden alle hoofdmeetpunten, proefsleuven, vlakken, profielen, sporen en aanlegvondsten topografisch ingemeten.

Het projectgebied omvat een oppervlakte van circa 765 m². In totaal werd 85 m² opengelegd tijdens het onderzoek.

4.2 Bodem

Binnen het onderzoeksgebied bevindt het archeologisch niveau zich tussen 40 en 80 cm onder het maaiveld, tussen 26,80 en 26,93 m TAW. De leesbaarheid van de bodem was matig tot goed.

4.2.1 Opbouw en gaafheid

Fig. 14: Profiel 1

Over vrijwel het volledige terrein is een bodemopbouw te herkennen die bestaat uit een dunne A-horizont, gelegen op een nivelleringslaag, die op zijn beurt aangebracht is op een grindlaag. Onder deze grindlaag bevindt zich een puinrijk pakket dat voornamelijk aanwezig is in het noordelijke deel van het terrein. In profiel 2, dat meer naar het zuiden aangelegd is, is deze laag niet meer aanwezig. Het ruimtelijke voorkomen van de laag wijst er mogelijk op dat dit puinpakket gerelateerd kan zijn aan de afbraak van het gebouwtje, dat op de binnenkoer gestaan heeft.

Onder het puinrijke pakket bevindt zich een ophogingslaag met een geelbruine gevlekte vulling. Daaronder bevindt zich een oude A-horizont, die donker bruingrijs gevlekt is en brokjes baksteen en mortel bevat. De onderliggende laag is een groene, zandige, laag die glauconiet en brokken gele leem bevat. Deze laag werd enkel vastgesteld in het uiterste noorden van de werkput, en stopt ongeveer een meter na profiel 1. De onderste laag die tot slot vastgesteld werd, is de C-horizont, die bestaat uit gele homogene leem.

4.3 Archeologische sporen

De belangrijkste resten die aangetroffen werden, omvatten een bakstenen muur (muur 1) en enkele aansluitende uitbraaksporen. De muur is bewaard over een lengte van 1,47 m, is 44 cm dik en nog 74 cm diep (Fig. 17). De oriëntatie ervan is dezelfde als de oriëntatie van de huidige gebouwen. De muur bestaat bovendien uit twee delen (de bakstenen hebben een formaat van 24 x 11,5 x 6 cm en zijn gevoegd met kalkmortel voor de westelijke muur en zavelmortel voor de oostelijke muur), die telkens één steen dik zijn, en waarbij de tussenruimte opgevuld is met brokken baksteen en zavelmortel (Fig. 16 en Fig. 20).

Fig. 15: Hoefijzer

Het lijkt er op dat de westelijke muur opgetrokken werd voor de oostelijke muur, aangezien de tussenruimte opgevuld is met baksteen en zavelmortel, die gelijkaardig is aan de mortel van de oostelijke muur. Er werd geen aanlegseuf herkend in de profielen dwars op de muur. De oostelijke muur lijkt verder ook iets terug te springen (meer naar het zuiden), ten opzichte van de westelijke muur. Mogelijk wijst dit er op dat aan dit deel van de muur een poort bevestigd was.

Aan de noordzijde is de muur afgewerkt met enkele gekapte natuurstenen, waarvan nog twee rijen bewaard zijn. Ze werden aangebracht als hoekversteving. Aan de oostzijde is de muur eerder slordig afgewerkt in een onregelmatig verband. Aan de westzijde is de muur mooi afgewerkt in een regelmatig kruisverband. Rechttop aan de buitenzijde van de goed afgewerkte muur bevond zich een hoefijzer (Fig. 15) met de opening naar onder. Er werd geen vergelijkingsmateriaal gevonden.

Fig. 16: Detail van de muur

Fig. 17: Westzijde muur 1

Het oorspronkelijke looppniveau, te relateren aan het gebouw waarvan resten werden aangetroffen, lijkt niet bewaard te zijn. Afgaande op de muurresten lijkt het looppniveau zich net boven de bewaarde resten te hebben bevonden. Het is onduidelijk of er een verschil in looppniveau was tussen de oostelijke en de westelijke zijde van de muur.

Van de muur werd een fragment natuursteen ingezameld voor eventuele determinatie, een fragment baksteen en twee mortelstalen voor eventuele verdere natuurwetenschappelijke analyses (zie profiel- en coupetekeningen in bijlage voor aanduiding van de stalen).

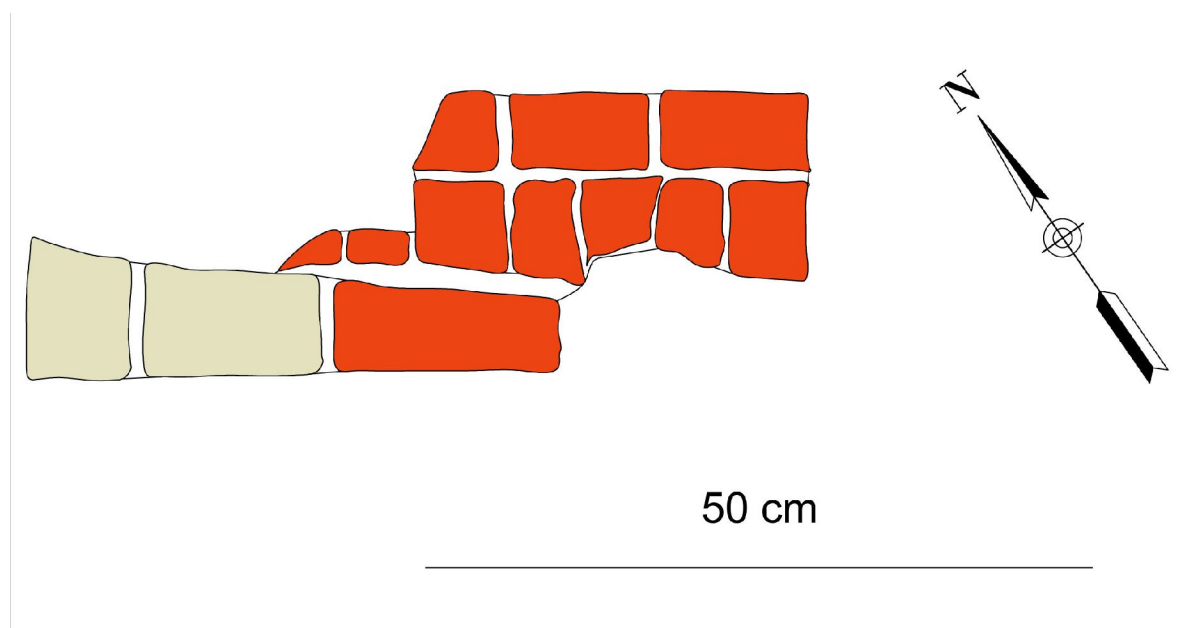

Fig. 18: Grondplan muur 1

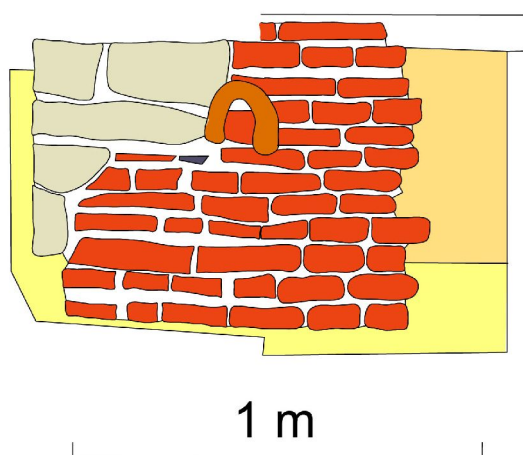

Fig. 19: Tekening westzijde muur 1

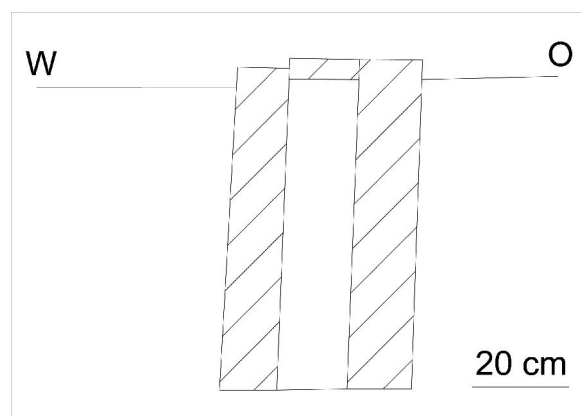

Fig. 20: Doorsnede van de aangetroffen muurresten

Bij het vrijleggen van de muur werd een wandfragment rood aardewerk, dat aan de binnenzijde geglaazuurd is en aan de buitenzijde roetaanslag vertoont, aangetroffen. Bij een sondering aan de westzijde van de muur werden een hoefijzer (zie hoger), twee ijzeren nagels en een fragment leisteen ingezameld. Bij een sondering aan de oostzijde van de muur werden drie bodem- en twee wandfragmenten rood aardewerk met standring, aan de binnenzijde geglaazuurd en met roetsporen aan de buitenzijde, aangetroffen, evenals een oorfragment rood geglaazuurd aardewerk en een rand- en drie wandfragmenten Langerwehe steengoed. Verder werd nog een reducerend gebakken tegel (13 x 13 cm) aangetroffen met onderaan restanten van zavelmortel met kalkstippen evenals een fragment van een oxiderend gebakken dakpan. Het vondstmateriaal wijst op een globale datering in de late middeleeuwen of nieuwe tijd.

Fig. 21: Zicht op het vlak, met aanduiding van de sporen

Fig. 22: Coupe op uitbraaksporen (sporen 1, 2 en 3), die aansluiten op muur 1

De uitbraaksporen die aansluiten op de besproken muurresten, zijn sporen 1 en 3 (Fig. 22), en hebben een puinrijke vulling die bestaat uit brokken baksteen en mortel. Ook sporen 5 en 6 zijn uitbraaksporen. Deze bevatten in hoofdzaak brokken baksteen. Een coupe op spoor 5 toonde een bewaarde diepte van 16 cm.

De overige aangetroffen sporen zijn te beschouwen als verstoringen. Het gaat in de eerste plaats om spoor 2, een spoor met een donkergrijze gevlekte vulling, dat nog drie cm diep was en spoor 1 doorsnijdt. Vondsten zijn een randfragment van een faïence bord met tinglazuur en een blauwe decoratie van florale motieven en een wandfragment rood aardewerk, aan de binnenzijde geglazuurd en met roetaanslag op de buitenzijde.

Fig. 23: Uitbraakspoor (spoor 6)

Spoor 7 heeft een donkerbruine gevlekte vulling en is 32 cm diep bewaard. Vondstmateriaal omvat een wandfragmenten Raeren steengoed, een randfragment rood geglazuurd aardewerk van een bord, een rand- en twee wandfragmenten rood geglazuurd aardewerk, een bodemfragment rood aardewerk met standring dat aan de binnenzijde geglazuurd is en twee wandfragmenten rood aardewerk. Tot slot werd nog een geweerkei aangetroffen.

Meer naar het zuiden bevindt zich spoor 4, met een donkere grijsbruine gevlekte vulling. Dit spoor leverde een wandfragment rood aardewerk op, dat aan de binnenzijde geglazuurd is en roetaanslag op de buitenzijde heeft. Centraal in dit spoor bevindt zich een afvoerleiding, waardoor spoor 4 als aanleggleuf voor deze leiding lijkt beschouwd te kunnen worden.

4.4 Afgebakende sites

Uit onderzoek van het aangetroffen vondstmateriaal en de aanwezige sporen en structuren die hieruit reeds afgeleid konden worden, is gekomen tot de afbakening van een site.

4.4.1 Site 1 – late middeleeuwen / nieuwe tijd

Tijdens het onderzoek werden een muur en uitbraaksporen aangetroffen, op de locatie waar de resten van een gebouwtje verwacht werden, dat gekend is van cartografische bronnen. Het lijkt te gaan om een bakstenen constructie van een poort.

4.5 Besluit

Tijdens het onderzoek werd een muur aangetroffen, die op basis van de locatie van de architecturale resten en de datering van de vondsten in verband gebracht lijkt te kunnen worden met het gebouwtje dat op kaartmateriaal uit de 18de eeuw te zien is. Het lijkt met name te gaan om een bakstenen constructie van een poort. In de nabijheid van de muurresten werden nog enkele uitbraaksporen aangetroffen, die mogelijk ook in verband gebracht kunnen worden met het gebouwtje. Meer naar het zuiden, werden enkele verstoringen vastgesteld, waaronder een leiding.

5 Waardering

5.1 Site 1 – late middeleeuwen / nieuwe tijd

Deze site omvat muurresten en uitbraaksporen die vermoedelijk in verband gebracht kunnen worden met het gebouwtje op de binnenkoer, dat gekend is van cartografische bronnen uit de 18de eeuw.

Beleving

Belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is van toepassing, gezien cartografische bronnen bestaan die het gebouwtje afbeelden.

Fysieke kwaliteit

- Gaafheid
 - Tijdens het onderzoek konden sporen herkend worden, die gerelateerd kunnen worden aan een gebouwtje. Van het gebouwtje is echter slechts één muur bewaard. De overige muren lijken uitgebroken te zijn.
- Conservering
 - De conservering van vondsten is matig tot goed. Zo is het aangetroffen hoefijzer sterk gecorrodeerd. De bewaring van niet-verbrande organische resten lijkt weinig waarschijnlijk.

Inhoudelijke kwaliteit

De aangetroffen resten van een gebouwtje kaderen in de ruimere site van het Hof ten Berg en omgeving. Ze brengen dan ook informatie aan omtrent het gebruik van het Hof ten Berg en specifiek de binnenkoer ervan.

In ruimere zin dragen de aangetroffen resten ook bij tot de ensemblewaarde, met de aanwezigheid van gelijkaardige hoven in de omgeving, zorgt het voor een verruiming van onze kennis van de synchrone context van het Hof ten Berg.

6 Analyse van de geplande situatie: effecten

Door middel van een analyse van de geplande situatie wordt onderzocht op welke wijze en in welke mate de effecten, zijnde de geplande ingreep in de bodem, de aanwezige archeologische waarden zal beïnvloeden. Dit maakt mogelijk om voor de verschillende effecten, adviezen op te stellen.

Fysieke aantasting van archeologische waarden

De heraanleg van de binnenkoer noodzaakt een aantal bodemingrepen die tot op zekere diepte het bodemarchief volledig zullen vergraven.

Aantasting ensemblewaarde van archeologische waarden

De ensemblewaarde van de archeologische waarden is vrij goed bewaard. De geplande bodemingreep zal de ensemblewaarde sterk aantasten.

Degradatie van archeologische waarden

De kans op bewaring van organisch materiaal is doorgaans beperkt.

Deformatie van archeologische waarden

Werfmachines zullen de bodem enigszins verstoren in de zones, die niet onmiddellijk fysiek worden aangetast.

7 Aanbevelingen

7.1 Adviezen

Op basis van de waardering van de aangetroffen archeologische sporen, structuren en site en een analyse van het geplande grondverzet, worden voor het onderzoeksgebied de volgende opties overwogen:

Site 1 - late middeleeuwen / nieuwe tijd

De aangetroffen site (35 m²) is te situeren in de late middeleeuwen of nieuwe tijd en heeft een hoge belevingswaarde, informatiewaarde en ensemblewaarde. Daarom wordt in de eerste plaats een bewaring *in situ* voorgesteld. Indien bodemingrepen uitgevoerd worden die een grotere diepte hebben dan de vooropgestelde 50 cm, zoals aanleg van nutsleidingen, dienen de aangetroffen muur en gerelateerde sporen ontzien te worden.

Indien een bewaring *in situ* geen optie is, is een behoud *ex situ*, meer bepaald het preventief opgraven van het desbetreffende areaal, aangewezen (circa 35 m²).

Advies van het Agentschap Onroerend Erfgoed, Vlaams-Brabant:

“Bomen worden geplant op voldoende afstand van de zone waar de muurresten werden aangetroffen. Beschadiging van de ondergronds bewaarde muurresten door wortelgroei moet vermeden worden. De muurrelicten worden voor het dichtgooien van de werkput afgedekt met geotextiel.”

Overige deel van het terrein

Door de aanwezigheid van een aantal verstoringen en het ontbreken van relevante archeologische sporen, lijkt een verder onderzoek slechts geringe informatie op te leveren. Bijgevolg wordt een vrijgave van dit deel van het terrein voorgesteld. Het wordt dan ook aangeraden deze zone te gebruiken voor de aanleg van nutsleidingen.

8 Bibliografie

8.1 Publicaties

Cools, S./M. Jourquin/T. Marinis *et al.*, 2004: *'t Hof ten Bergh - Ternat*, Development of Conservation Project, Instituut Lemaire, Leuven.

D+A Consult, 2007: *Historische benadering van de omgevingsaanleg van hoeve Hof ten Berg*, Halle.

Pluspunt Architectuur, s.d.: *Historische nota Hof ten Berg*, s.l.

8.2 Websites

Agentschap voor geografische informatie Vlaanderen (2011)
<http://geo-vlaanderen.agiv.be/>

Centraal Archeologische Inventaris (2011)
<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>

Databank ondergrond Vlaanderen (2011)
<http://dov.vlaanderen.be>

Provincie Vlaams-Brabant - Atlas der Buurtwegen (2011)
<http://gis.vlaamsbrabant.be/webgis/bin/view/AtlasBuurtwegen>

Nationaal geografisch instituut (2011)
<http://www.ngi.be>

9 Bijlagen

9.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
DHM	Digitaal hoogtemodel

9.2 Glossarium

Ex situ	Tegenovergestelde van in situ.
Hydrografie	Beschrijving van de fysische eigenschappen van waterlichamen en het aangrenzende land.
In situ	Term gebruikt voor de aanduiding van archeologische resten die in dezelfde toestand worden teruggevonden als ze in het verleden door de mens zijn achtergelaten.
Off-site	Sporen die niet onmiddellijk aan een site kunnen toegewezen worden.
Onderzoeksgebied	Deel van het plangebied dat onderworpen is aan een archeologisch (voor)onderzoek.
Plangebied	Het terrein waarop een bodemverstorende activiteit wordt gepland of uitgevoerd.
Spijker	Bijgebouw dat dienst doet als opslagplaats.

9.3 Archeologische periodes

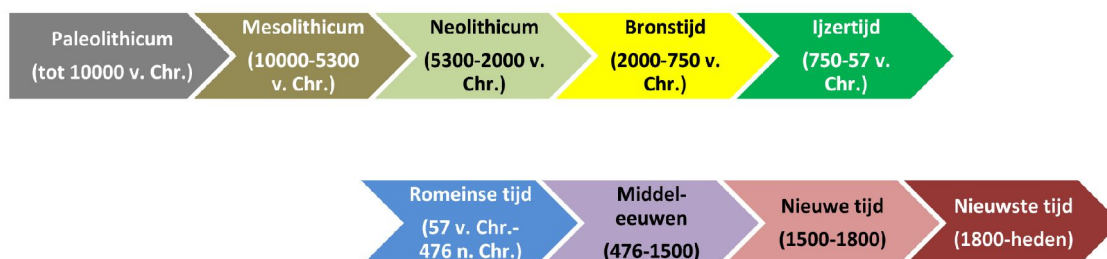

Fig. 24: Archeologische periodes

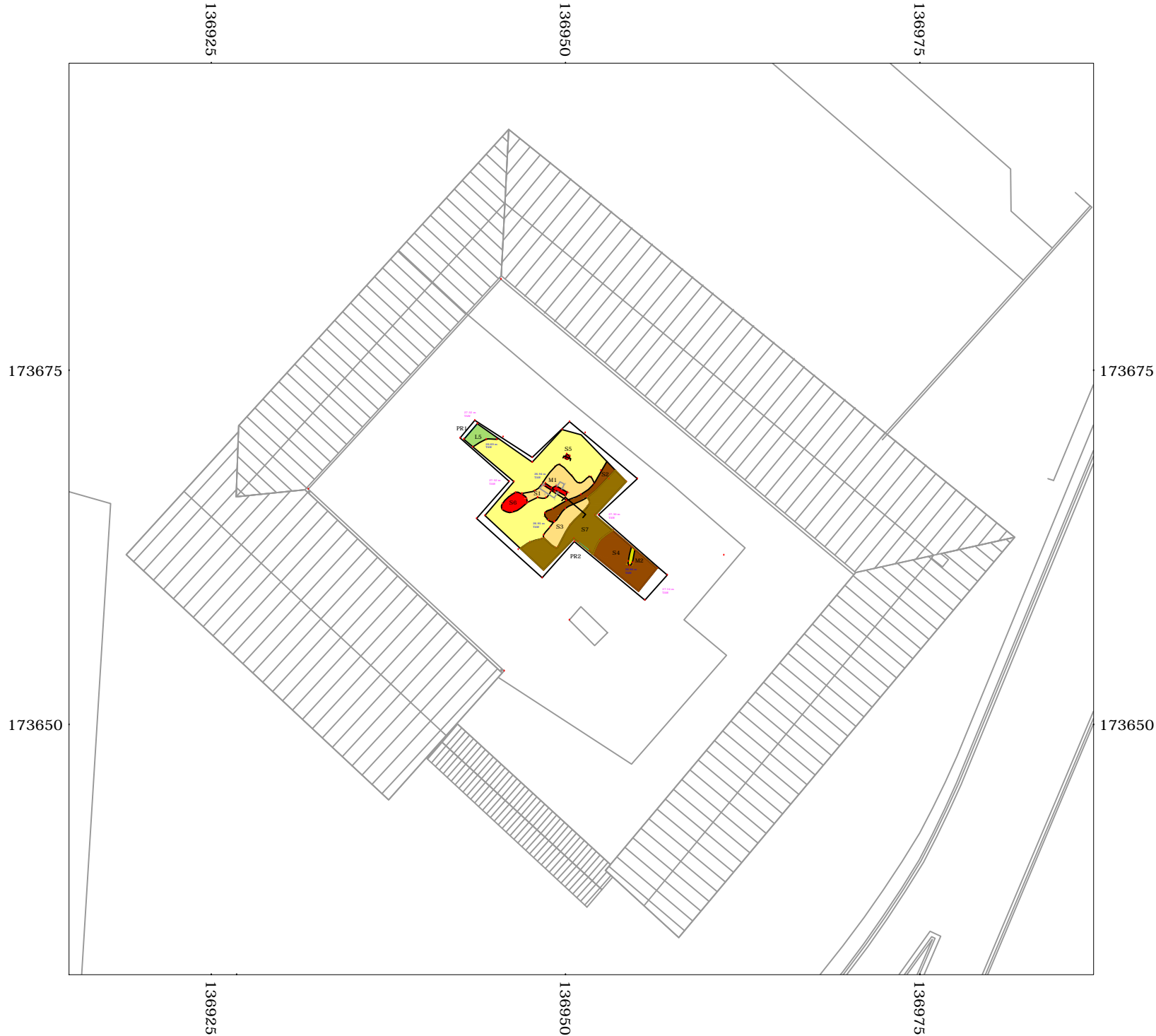
9.4 Plannen en tekeningen

Plan 1: Overzicht
 Plan 2: Detail site
 Plan 3: Advieskaart

Tekening 1: Profiel- en coupetekeningen

9.5 CD-rom

Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

Archeologisch vooronderzoek Ternat - Brusselstraat 33

Plan 1 Situering

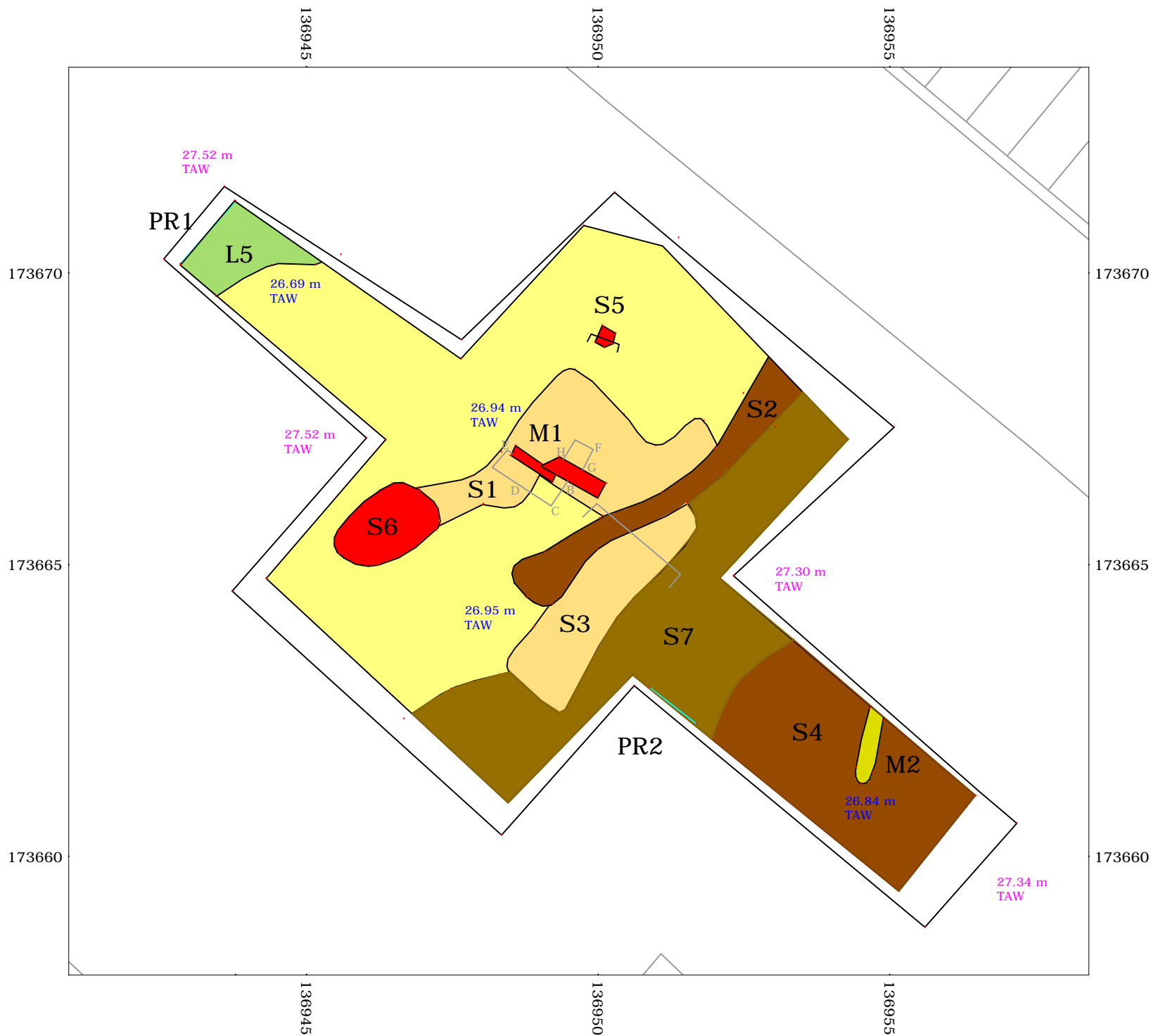
- Niet onderzoekbare zone
- Werkputten
- Natuurlijk spoor
- Structuur
- Hoogte spoor in m TAW
- Hoogte maaiveld in m TAW

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Ternat - Brusselstraat 33

Plan 2 Detail site

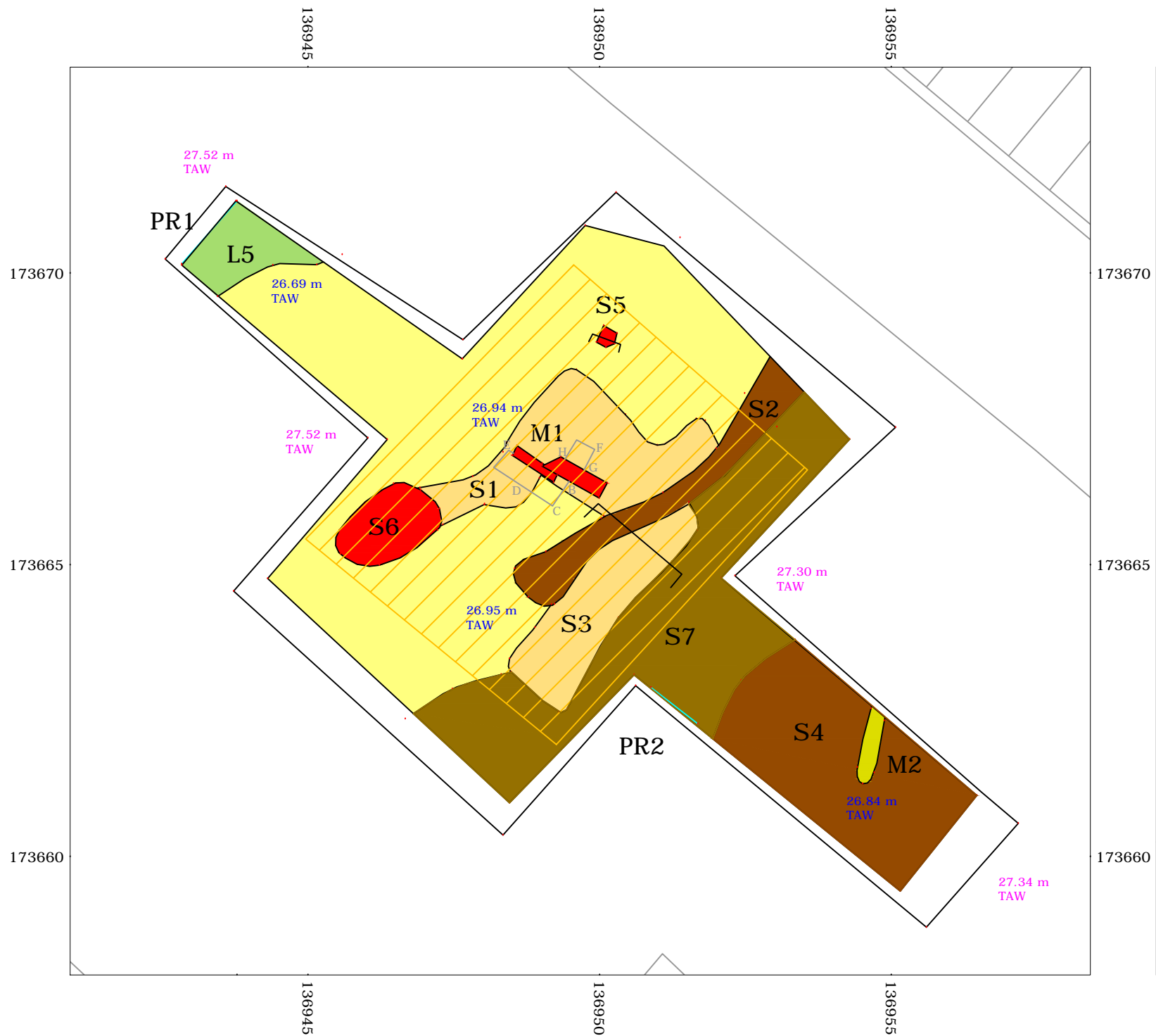
- Niet onderzoekbare zone
- Werkputten
- Natuurlijk spoor
- Structuur
- Hoogte spoor in m TAW
- Hoogte maaiveld in m TAW

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Ternat - Brusselstraat 33

Plan 3 Advieskaart

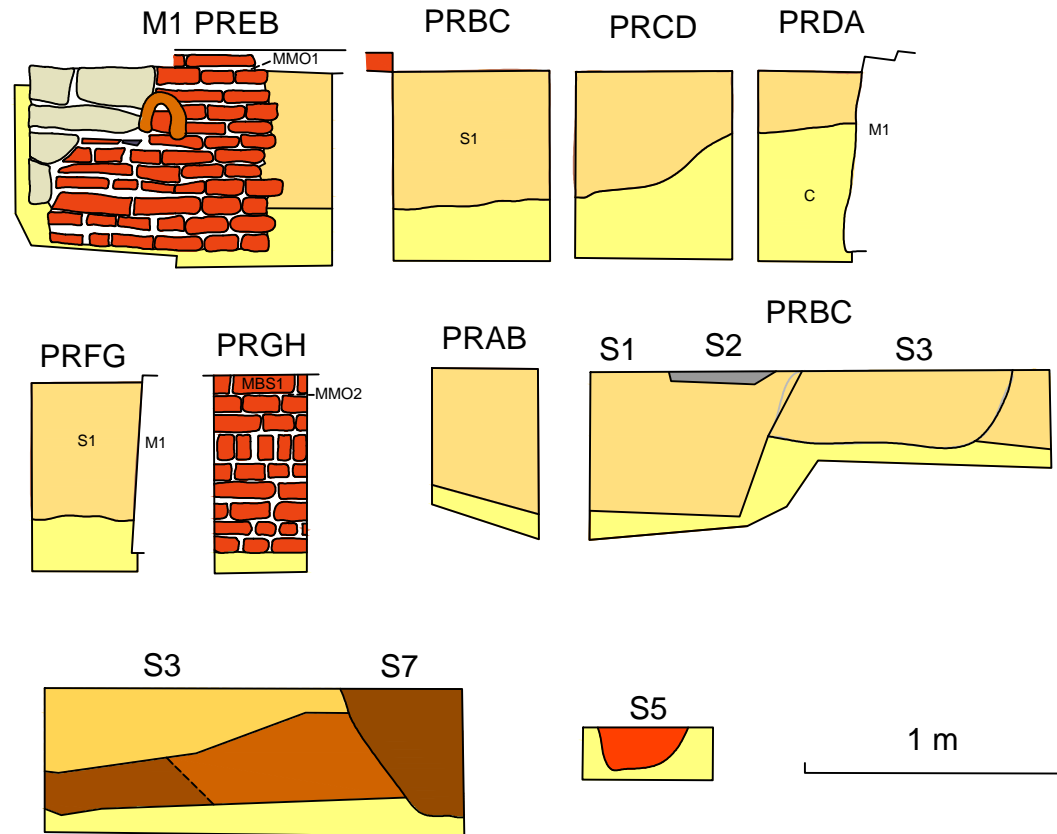
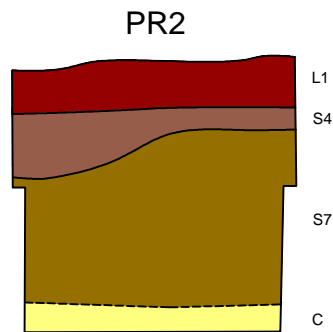
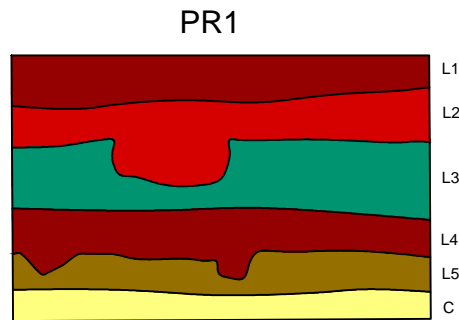
- Niet onderzoekbare zone
- Werkputten
- Natuurlijk spoor
- Structuur
- Hoogte spoor in m TAW
- Hoogte maaiveld in m TAW
- Advies: bewaring *in situ*

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek
Ternat - Brusselstraat 33 - Hof ten Berg

Formaat: A4
ID: Profiel- en coupetekeningen 1

Projectcode: 2011/319
 Provincie: Vlaams Brabant
 Gemeente: Ternat
 Toponiem: Brusselstraat 33

Murenlijst

Datum	Werkput	Muur	Omschrijving	Materiaal	Formaat (in cm)			Verband	Mortel				Herbruikel ementen	Pleister	Verbouwin gen	Opmerkingen	Interpretatie	Inzaming	Matrix				Beschrijver
					Lengte	Breedte	Hoogte		Hardheid	Samenstell ing	Inclusies	Kleur							Jonger dan	Gelijktijdi g met	Ouder dan	Zelfde als	
26/09/2011	1	1	M1	steen en natuur	24	11,5	6	Heterogeen	vrij los	Zavelmortel		Witgeel				Muurfundering							
26/09/2011	1	1	M2	Metaal	nvt	nvt	nvt		zeer vast			Bruin			in los zandbed	afvoerbu is of leiding							

Projectcode: 2011/319
 Provincie: Vlaams-Brabant
 Gemeente: Ternat
 Toponiem: Hof ten Berg

Vondstenlijst - determinatie

Vondstnr.	Werkpunt	Spoor	Categorie	Subcategorie	Aantal fragm.	Waarschijnlijkheid	Identificatie	Datering				Opmerkingen	Beschrijving	Second opinion
								Ruwe datering	Verfijning 1	Verfijning 2	Verfijning 3			
V001	1	L4	Aardewerk	Vaatwerk	1	Hoog	Wandfragment rood aardewerk, aan de binnenzijde geg	ME-NT	LME-NT					
V002	1	4	Aardewerk	Vaatwerk	1	Hoog	Wandfragment rood aardewerk, aan de binnenzijde geg	ME-NT	LME-NT					
V003	1	L4 =S7	Aardewerk	Vaatwerk	3	Hoog	Rand- en twee wandfragmenten rood geglazuurd aardewerk	ME-NT	LME-NT					
V004	1	M1	Aardewerk	Vaatwerk	3	Hoog	Bodemfragmenten faience bord met tinglazuur en blauw	NT	NT					
V004	1	M1	Glas	Bouwmaterial	1	Hoog	Fragment kleurloos vensterglas	NT-NST	NST					
V005	1	M1	Metaal	Bouwmaterial	2	Hoog	Twee ijzeren nagels	ME-NT	ME-NT					
V006	1	2	Aardewerk	Vaatwerk	1	Hoog	Randfragment faience bord met tinglazuur en blauwe de	NT	NT					
V006	1	2	Aardewerk	Vaatwerk	1	Hoog	Wandfragment rood aardewerk, aan de binnenzijde geg	ME-NT	LME-NT					
V007	1	L4 =S7	Aardewerk	Vaatwerk	2	Hoog	Wandfragmenten Raeren steengoed	ME-NT	LME-NT					
V007	1	L4 =S7	Aardewerk	Vaatwerk	2	Hoog	Wandfragmenten rood aardewerk	ME-NT	ME-NT					
V007	1	L4 =S7	Aardewerk	Vaatwerk	1	Hoog	Bodemfragment rood aardewerk met standring, aan de	ME-NT	LME-NT					
V007	1	L4 =S7	Aardewerk	Vaatwerk	1	Hoog	Randfragment roodgeglazuurd aardewerk, bord	ME-NT	LME-NT					
V007	1	L4 =S7	Steen	Silex	1	Hoog	Geweerkei	ME-NT	LME-NT					
V009	1	M1	Aardewerk	Bouwmaterial	1	Hoog	Tegel (13 x 13 cm), reducerend gebakken, onderaan rest	ME-NST	ME-NST					
V009	1	M1	Aardewerk	Vaatwerk	5	Hoog	Drie bodem- en twee wandfragmenten rood aardewerk	ME-NT	ME-NT					
V009	1	M1	Aardewerk	Vaatwerk	1	Hoog	Oorfragment rood geglazuurd aardewerk	ME-NT	ME-NT					
V009	1	M1	Aardewerk	Vaatwerk	4	Hoog	Rand- en drie wandfragmenten Langerwehe steengoed,	ME-NST	LME-NST					
V009	1	M1	Aardewerk	Bouwmaterial	1	Hoog	Oxiderend gebakken fragment dakpan	ME-NST	ME-NST					

